

1878 tae mai ki te 28 o nga ra o Tihema, 1880, ki te ra i tino oti ai te hoko i waenganui i te Kawanatanga me nga Maori, he maha noa atu pea nga tikanga me nga mahi i whakahaerea e "Wiremu me ana Tama," ki nga Maori o te iwi o Ngarauru (nga tangata o Kaitangiwhenua). Kahore he pukapuka whakaaturanga o enei whakahaerenga i whakatakotoria ki toku aroaro, ara kahore tonu he pukapuka pera, a kihai a Wiremu i ahei ki te whakamarama i aua mea. Kahore rawa he kaute tika i hoatu ki nga Maori e Wiremu ake e "Wiremu me ana Tama" ranei, whakaatu i nga whakahaerenga i waenganui i a ratou me te tu o nga moni i waenganui ano i a ratou. Ko nga moni i tukua mai e Meiha Paraone ki a Wiremu kia utua ki nga Maori i huihui noa iho ki nga moni a Wiremu ake, a kore rawa i taea e ahau te rapu atu i a Wiremu i peheatia nga moni i tukua mai ra e Meiha Paraone ki a ia. Ki te whakaaro atu nui rawa atu te whakapono o nga Maori ki a Wiremu na reira hainatia ana e ratou nga pukapuka i tonoa atu e Wiremu kia haina mai ratou. Ko nga pukapuka whakaatu utunga moni i hainatia katoatia i mua atu i te tukunga mai e Meiha Paraone ki a Wiremu o nga moni e whakaatu ana i roto i aua pukapuka. I te 17 o nga ra o Hepetema, 1880, ka whakataua te whenua e te Kooti Whenua Maori, a i ki te Kooti me whakatau te poraka ki a Kauika me etahi atu rangatira tokorima o te iwi o Ngarauru, ara me toku ki raro ki to ratou mana (Tirohia te Ota Whakamaharatanga Take o te 17 o nga ra o Hepetema, 1880, Pukapuka 2, Wharangi 46) (Tirohia te *Gazette*, Nama 97, o te 16 o nga ra o Oketopa, 1880, Wharangi 1504) Ko Wiremu Kauika anake me Wahiawa nga tangata o te Karauna karaati e ora nei, ko etahi o nga tangata o te karaati no muri mai i te whakaotinga o te hoko i matemate atu ai. I mua atu i tenei i puta te ki a Te Paraihe, Minita mo te taha Maori i taua wa, kaua e utua etahi atu moni mo Kaitangiwhenua kia oti ra ano nga take paanga ki te whenua te whakatau te whakaoti hoki e te Kooti, ara kia pahure rawa nga marama e toru i whakaritea e te Ture, i muri iho i te whakataunga, hei tukunga pukapuka whakawa tuarua. I te 18 o nga ra o Hepetema, 1880, ka hainatia e nga tangata tokoono o te karaati, ara e nga tangata no ratou te whenua, ta ratou pukapuka toku mo te whenua (Tirohia te Tiiti hoko o te 18 o nga ra o Hepetema, 1880, a Kauika me etahi atu ki te Kuini).

I te marama o Oketopa, 1880, ka whakamutua te mahi hoko whenua a Wiremu a i te paunga o nga ra o taua marama ka mutu tana tu apiha Kawanatanga (Tirohia nga pukapuka mo runga mo te whakamutunga o tana mahi, mo tana whakatuunga ano, me te tino whakamutunga rawatanga o tana mahi, i roto i te paihere o nga pukapuka Kawanatanga). Mehemea ka tirohia enei pukapuka ka kitea i te 19 o nga ra o Aperira, 1880, ka kiia e Te Paraihe kia mutu te whakamutunga a Wiremu, a tuhia ana he pukapuka whakaatu atu ki a Wiremu. Ko te whakahoki mai a Wiremu mo taua pukapuka he tohe kia waiho tonu ia kia tu ana i runga i tana mahi a oti noa te poraka te whakawa e te Kooti, a i ki mai ia mehemea ka whakaae atu te Kawanatanga ki tana tono e kore ia e tono kia utua atu ki a ia te moni utu tau etahi atu moni utu mahi ranei. Ko ana kupu enei i roto i tana pukapuka ki te Minita, o te 17 o nga ra o Mei, 1880. "Kei te whakaaro ano hoki ahau mehemea ka kore e haere tonu taku mahi whakaoti i te hoko o tenei whenua tera pea ka puta he raruraru, na te mea hoki ko nga utunga moni katoa naku i whakahaere, na reira ko ahau te tangata e mohio, a te wa e utua ai te toenga o te moni, ko wai ma nga tangata tika hei putanga atu mo taua moni, a ka tohe hoki ahau kia puritia tonutia e ratou nga tikanga i whakahaerea e ratou i mua, i te wa i whakaturia ai he tangata hei tukunga mai mo nga moni me era atu mea katoa mo te taha ki a ratou. E hara i te mea e tono ana ahau kia tu tonu ahau i runga i taku mahi kia puta tonu mai ai taku moni utu tau, kahore. Ka pai noa atu ahau kia whakakorea atu e ahau tena."

I whakatakotoria tenei reta ki te aroaro o te Minita mo te Taha Maori (o Te Paraihe) a whakaaetia ana e te Minita kia tu tonu a Wiremu tae noa ki te paunga o nga ra o Oketopa. Ko nga kupu enei i tuhia e Te Paraihe mo runga mo taua mea. "Kei te ahua awangawanga ahau, otira i runga ano i te ahua o nga tikanga kua whakaaturia mai nei, e pai ana ano me waiho tonu a Wiremu kia tu ana mo te tetahi wa poto kau nei.—HONE PARAIHE. Te 18 o nga ra o Mei, 1880."

Kihai i whakaaturia ki nga Maori te whakamutunga o te mahi a Wiremu. Kua tae ahau inaiane ki tetahi o nga wahi tino whai tikanga i roto i te hoko o te whenua, ara ki te wa o te whakaotinga mutunga o te hoko me te utunga ki nga Maori o te moni toenga o te hoko i te tau 1880. I te wa i tuturu ai nga take paanga ki te whenua, ara i te pahuretanga o nga marama e toru i muri mai i te putanga o te whakatau a te Kooti, ka puta te kupu whakahau a Te Paraihe ki a Te Kira kia whakahaerea te tikanga whakaoti i te hoko a kia utua atu hoki te toenga o te moni o te hoko ki nga tangata i roto i te Karauna karaati ko ratou anake nei hoki nga tangata tika hei utunga atu mo te moni. I te 14 o nga ra o Tihema, 1880, ka tukua mai tenei waea e Wiremu ki a Te Kira:—

"Patea, Tihema 14, 1880.

"Ki a Te Kira, Kei te Whare o nga Tari Kawanatanga i Poneke.

"KA tae mai ranei koe ki konei a te ra i whakaritea, ara a te 18 of nga ra? Kei konei nga Maori e uiui ana, e hiahia ana hoki kia mohio a hea.

"W. WIREMU, A.H.W."

I whakatakotoria e Te Kira tenei waea ki te aroaro o te Minita, o Te Paraihe, a i tono hoki ia ki te Minita kia whakaputaina atu he kupu tohutohu ki a ia. Ko nga kupu enei i tuhia e Te Paraihe ki runga ki te waea. "E TE KIRA.—Ko te tikanga kia tere tonu te whakaoti i te hoko inaiane, me te utu atu hoki e koe ake ano i te moni toenga o te hoko ki nga Maori, kaua e tetahi atu tangata.—HONE PARAIHE. 14/2/80."

Kahore e whakaatu ana i roto i nga pukapuka i toku kupu whakahoki a Te Kira mo te waea a Wiremu. Otiia ki taku ahua mohio i toku kupu whakahoki ia. I tuhituhia e Te Kira tetahi pukapuka whakaatu i te nui o nga moni katoa o te hoko i utua tae noa ki taua ra o te utunga whakamutunga, ara nga moni e £5,612 4 5 e whakaatu ana i roto i nga pukapuka whakahaere utunga moni a te Kawanatanga. I apitia atu e te Kira ki enei nga moni e £500 i kiia e Wiremu i utua e ia ki nga Maori i mua atu i te tangohanga atu a te Kawanatanga i te poraka i a ia, hui katoa nga moni kua puta ke ki nga Maori e £6,112 4 5. Ko nga moni hoko katoa o te whenua £11,523 5 0 ara mo nga eka e 92,186 (Ko te nui tenei o te Poraka i kitea i te ruiritanga. Ko te nui e whakatu ana i roto i te mapi e mau ana i runga i te Tiiti e 93,386 eka, Otiia i roto i te Tiiti ake ko te nui e 92,186 eka). Ko te utu mo te eka e 2/6, a i muri i te tangohanga mai ki waho o nga moni e £6,112 4 5 kua utua atu ki nga Maori kitea ana ko nga moni e toe ana o te hoko hei utunga atu ki nga Maori e £5,411 0 7